

TÜRKİYE VE DÜNYADA ALTERNATİF-TAMAMLAYICI TIP KULLANIMI

Dr. Öğr. Üyesi. Rana ÖZYURT KAPTANOĞLU¹
Dr. Neşe TOSUN²

ÖZET

Sağlık alanında bilimsel ve modern tedaviler dışındaki tedavilerin büyük bir kısmı tamamlayıcı ve alternatif tıp olarak isimlendirilmektedir. Özellikle son yıllarda tamamlayıcı ya da alternatif tıp deyimi hem güncel hayatta hem de akademik literatürde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Alternatif veya tamamlayıcı tıp olarak kullanılan yöntemlerin büyük bir kısmı geleneksel olarak günümüze kadar aktarılan halk arasında “kocakarı ilaçları” olarak da isimlendiren yöntemlerden başkası değildir. Çalışmanın amacı hızla artan tamamlayıcı tıp kavramının artma nedenlerinin akademik disiplinler açısından araştırılmasıdır. Çalışma içerisinde verilen örneklerde alternatif -tamamlayıcı tıp kullanımının sağlık endüstrisini ne şekilde etkilediği, bazı dünya ülkelerinin sağlık endüstrisi açısından alternatif – tamamlayıcı tıp kullanımına verdiği devlet desteği, , sağlık hizmet sunucuların alternatif/tamamlayıcı tıp kullanımına ne şekilde yaklaştığı ve hasta –sağlık personeli arasındaki etkileşim konuları ele alınmıştır.

Yapılan literatür incelemede alternatif-tamamlayıcı tıp kullanımının çok faklı yönleri ile ele alındığı gözlemlenmektedir. Çalışmaların sonuçlarına göre bazı dünya ülkelerinde alternatif-tamamlayıcı tıp kullanımına sağlık sigortası dahil devlet desteği verildiği, bazı ülkelerde hastaların alternatif-tamamlayıcı tıp kullanım tercihlerini sağlık çalışanlarından dahi gizleme ihtiyacı duyduğu ortaya çıkmıştır. Hasta-sağlık çalışanı iletişimine odaklanan çalışmalarda ise bazı çalışmalarda sağlık çalışanlarının kullanıma destekçi hatta yatkın olduğu bazılarında ise tepkili davranışlar sergilediği ortaya çıkmıştır. Bulgular tamamlayıcı tıbbın tıp disiplininde bilimsel yolla test edilemediği için pek tasvip etmediğini ancak buna rağmen tüm dünyada kullanımının ve araştırılmasının hızla arttığı yönündedir. Sonuçta geçmişimizle de bağlantısı olan alternatif tıp yöntemlerinin hem günlük yaşamda kullanımı hem de farklı disiplinlerde araştırılma oranı artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif - Tamamlayıcı Tıp, Sağlık Endüstrisi, Sağlık Çalışanı -Hasta İletişimi, Sağlık Yönetimi.

USE OF ALTERNATIVE-COMPLEMENTARY MEDICINE IN TURKEY AND IN THE WORLD ABSTRACT

In the field of health, most of the treatments other than scientific and modern treatments are called complementary and alternative medicine. Especially in recent years, the term complementary or alternative medicine is frequently encountered in both current life and academic literature. Most of the methods used as alternative or complementary medicine are traditionally conveyed to the present day, and the methods that are also called "old women's medicine" among the people. The aim of the study is to investigate the reasons for the increase in the rapidly increasing concept of complementary medicine in terms of academic disciplines. In the examples given in the study, how the use of alternative-complementary medicine affects the health industry, the state support given by some world countries to the use of alternative-complementary medicine in terms of the health industry, how the health service providers approach the use of alternative/complementary medicine and the interaction between the patient and the health personnel It is discussed. In the literature review, it is observed that the use of alternative-complementary medicine is handled with many different aspects. According to the results of the studies, it has been revealed that in some countries of the world, state support, including health insurance, is given to the use of alternative-complementary medicine, and in some countries, patients need to hide their preferences for alternative-complementary medicine use even from healthcare professionals. In studies focusing on patient-health worker communication, it has been revealed that in some studies, health workers are supportive and even prone to use, and in others, they display reactive behaviors. The findings are that complementary medicine is not approved because it cannot be scientifically tested in the medical discipline, but despite this, its use and research is increasing rapidly all over the world. As a result, the use of alternative medicine methods, which are also related to our past, in daily life and the rate of research in different disciplines are increasing..

Key Words: Alternative - Complementary Medicine, Health Industry, Health Professional-Patient Communication, Health Management

¹ İstanbul Ayyansaray Üniversitesi, ranaozyurt@ayvansaray.edu.tr

² Adli Tıp Kurumu, herdemnese@gmail.com

1. Giriş

Alternatif tıp ve tamamlayıcı tıp kavramları farklı disiplin ve ülkelerde farklı tanım şekilleri ile karşımıza çıkmaktadır. Alternatif tıp, konvansiyonel tedavilerin yerine konabilmekteyken, tamamlayıcı tıp konvansiyonel tedavilere ilave olarak uygulanan yöntemleri barındırmaktadır¹⁻²⁻³. Alternatif tıp kavramının tanımı literatürde sıklıkla tıbbi tedavi yerine geçebilen yöntemler olarak karşımıza çıksa da tanımların diğer ortak noktası bahsi geçen yöntemlerin bilimsel modern tıp anlamında kabul görmediği üzerinedir⁴. Tamamlayıcı tıp ise modern tıba ek olarak uygulandığı için alternatif tıp kadar tepki almamaktadır. Literatürde bazı çalışmalarda bu iki yöntemin birleştirildiği ve Tamamlayıcı Alternatif Tıp olarak isimlendirildiği de karşımıza çıkmaktadır⁵. Her iki yöntem de tıbbin kavramsal çeşitliliğini geliştirici yönde, geleneksel anlamda karşılanamayan talepleri karşılayarak temel tıba bütünlük ekleyen tedavi, tanı ve koruma yöntemleri olarak da tanımlanabilmektedir⁶.

Bilinen anlamda tıp ise bilimin kurallarını esas almaktadır⁷. Bu nedenle bazı kaynaklarda “*kanıta dayalı tıp*” veya “*bilimsel tıp*” olarak karşımıza çıkmaktadır⁸. Geleneksel olarak nitelendirebildiğimiz bilinen tıp yöntemleri hastalığın tanısı ve tedavisinde konvansiyonel anlamda klinik araştırmalar ve bilimsel veriler ile elde edilen kanıtlanmış çözüm yöntemleri yer almaktadır⁹. Alternatif / tamamlayıcı yöntemler ise klinik araştırmalar ile desteklenmemektedir. Bu nedenle alanın metodolojisi oldukça zayıf kalmıştır¹⁰.

Literatürde rastlanan bazı kaynaklarda alternatif / tamamlayıcı tıbbin tarihçesinin Çin’e dayandığı varsayılmaktadır. Eski Çin de Ayuverdik olarak isimlendirilen tıp yöntemi şamanlar ve geleneksel iyileştiricilerin olduğu toplumlarda bitkisel tedavi uygulaması yönündedir¹¹. 19. Yüzyılın ortalarında ise homeopati ve oseopati gibi yöntemler gelişmiştir¹². Bu yöntemlere yönelik ilk merkez ise bilinen kayıtlara göre Birleşik Devletlerde 1998 yılında Ulusal Sağlık enstitüsüne bağlı olarak kurulmuştur. Kurulan merkezin amacı (Ulusal Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Merkezi NCCAM), uygulanan yöntemlerin güvenilirliğini incelemek ve etkinliği bilimsel yöntemler ile kanıtlanabilen uygulamaların geleneksel tedavi yöntemlerine katılımını sağlamaktır.

¹ Rees, L., & Weil, A. (2001). Integrated medicine: imbues orthodox medicine with the values of complementary medicine. *Bmj*, 322(7279), 119-120, s. 119.

² Zollman, C., & Vickers, A. (1999). What is complementary medicine?. *Bmj*, 319(7211), 693-696.

³ Tabish, S. A. (2008). Complementary and alternative healthcare: is it evidence-based?. *International journal of health sciences*, 2(1), V, s.VI.

⁴ Eardley, S., Bishop, F. L., Prescott, P., Cardini, F., Brinkhaus, B., Santos-Rey, K., ... & Lewith, G. (2012). A systematic literature review of complementary and alternative medicine prevalence in EU. *Complementary Medicine Research*, 19(Suppl. 2), 18-28, s. 19.

⁵ Ernst, E. (2009). Complementary and alternative medicine (CAM) and cancer: the kind face of complementary medicine. *International Journal of Surgery*, 7(6), 499-500, s. 499.

⁶ Berman, B. M., Singh, B. K., Lao, L., Singh, B. B., Ferentz, K. S., & Hartnoll, S. M. (1995). Physicians' attitudes toward complementary or alternative medicine: a regional survey. *The Journal of the American Board of Family Practice*, 8(5), 361-366, s. 362.

⁷ Özcan, M. E. (2007). Türkiye’de Bilimsel Tıp Araştırmacılığının Gelişimi ve Geleceği: Bazı Öneriler. *Klinik Psikiyatri Bülteni*, 17(1), s. 35.

⁸ Yılmaz, E., & Çöl, M. (2014). Kanıta dayalı tıp. *Journal of Clinical and Analytical Medicine*, 5(6), 537-42.

⁹ Karahancı, O. N., Öztoprak, Ü. Y., Ersoy, M., Ünsal, Ç. Z., Hayırlıdağ, M., & Büken, N. Ö. (2015). Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları yönetmeliği ile yönetmelik taslağı'nın karşılaştırılması. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 2(2), 117-26, s. 119.

¹⁰ Suzuki, N., (2004)., Complementary and alternative medicine: a Japanese perspective. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 1(2), 113-118, s.114.

¹¹ Suzuki, age., s. 118.

¹² Muslu, G. K., & Öztürk, C., (2008)., Tamamlayıcı ve alternatif tedaviler ve çocuklarda kullanımı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 51(1), 62-67, s. 62.

NCCAM'de yöntemler; zihinsel ve bedensel uygulamalar, biyolojiye dayalı tedavi yöntemleri, alternatif tıp yöntemleri bedene dayalı ve manüplatif uygulamalar, enerji terapiler olarak beş ayrı grupta sınıflandırmıştır¹³ (Tablo 1)

Tablo 1. Alternatif Tıp Uygulamalarının Sınıflandırılması

<i>Zihin Beden Tıbbı</i>	<i>Alternatif tıp Sistemler</i>	<i>Biyolojiye dayalı tedaviler</i>	<i>Manipülatif ve bedene Dayalı Sistemler</i>	<i>Enerji terapileri</i>
<ul style="list-style-type: none"> •Zihin-beden sistemleri •Zihin-beden metodları (yoga gibi) • Dinsel ve spiritüel iyileşme •Sosyal alanlar (holistik hemşirelik gibi) 	<ul style="list-style-type: none"> • Akupunktur • Ayurvedik tıp • Geleneksel Çin tıbbı • Naturopati 	<ul style="list-style-type: none"> • Bitkiler •Özel diyet tedavileri •Farmakolojik, biyolojik girişimler 	<ul style="list-style-type: none"> • Şiropaktör • Masaj • Osteopati • Hidroterapi 	<ul style="list-style-type: none"> a) Biyoalan • Terapötik dokunma • Refleksoloji b)Biyoelektromagnetikler

2. Türkiye ve Dünyada Alternatif -Tamamlayıcı Tıp Yöntemlerinin Kullanım Örnekleri

Alternatif tedavi yöntemlerinin uygulanmasının artmasına yönelik pek çok etmen sayılabilir. Yöntemlerin hasta-terapist ilişkisi sağlaması, pek çok kullanılan yöntemin invaziv olması, özellikle tedavi uygulayıcıların hasta ile fazla zaman geçirmesi, yöntemlerin kolay kabul görmesi, tıbbi sağlık hizmetlerinden memnun kalmama, sağlık hizmetlerinde çok fazla talep olması kaynaklı bekleme sürelerinin uzun olması, tıbbi tedaviden ve yan etkilerden korkma, teknoloji reddi, ümitsizlik, hekim veya kurum güvensizliği gibi nedenler bunlardan birkaçıdır¹⁴. Dünya Sağlık Örgütü'nün araştırmalarına göre dünyanın ¾'ü alternatif/ tamamlayıcı tıp yöntemlerini kullanmaktadır¹⁵. Ülkemizi de barındıran 14 dünya ülkesinde kanser hastalarında alternatif / tamamlayıcı uygulamaların kullanım sıklığının %15-73 arasında seyrettiği görülmüştür¹⁶. Alternatif / tamamlayıcı yöntemlerin literatüre geçmiş kullanım örneklerinden bazıları şu şekildedir:

Einsberg ve arkadaşları¹⁷ Amerika'da yaptıkları bir araştırmada alternatif / tamamlayıcı tıp kullanım oranını %34 olarak bildirmişlerdir. Yöntemi kullananların %72 si ise doktorlarını kullandıkları yöntemler ile ilgili bilgilendirmişlerdir. Yazarların çalışmasında dikkat çeken diğer bir husus ise yöntemi kullananların %18 inin psikolojik

¹³ Dokken D, Sydnor-Greenberg N. (2000) Exploring complementary and alternative medicine in pediatrics: parents and professionals working together for new understanding. *Pediatr Nurs*, 26 (4) , 383-390, s. 385.

¹⁴ Ernst, E., (2000)., Prevalence of use of complementary/alternative medicine: a systematic review. *Bulletin of the world health organization*, 78(2), 258-266, s. 260.

¹⁵ Edirne, T., Arica, S. G., Gucuk, S., Yildizhan, R., Kulusari, A., Adali, E., and Can, M., (2010)., Use of complementary and alternative medicines by a sample of Turkish women for infertility enhancement: a descriptive study. *BMC complementary and alternative medicine*, 10(1), s. 11.

¹⁶ Molassiotis, A., Fernandez-Ortega, P., Pud, D., Ozden, G., Scott, J. A., Panteli, V., ... and Madsen, E., (2005)., Use of complementary and alternative medicine in cancer patients: a European survey. *Annals of oncology*, 16(4), 655-663, s. 656.

¹⁷ Eisenberg, D. M., Kessler, R. C., Foster, C., Norlock, F. E., Calkins, D. R., and Delbanco, T. L. (1993). Unconventional medicine in the United States--prevalence, costs, and patterns of use. *New England Journal of Medicine*, 328(4), 246-252, s.249.

rahatsızlıklar nedeni ile bu yönetime başvurmuş olduğunu göstermiştir. Kullanıcıların %10'unun depresyon %8'inin ise anksiyete rahatsızlığı olduğu bulgularına rastlanmıştır. Amerika da başka bir çalışma ise alternatif bakıma yönelik kamu algısını araştırma amaçlı yapılmıştır. 1997 yılında yapılan çalışmada 1500 katılımcıya telefon görüşmesi ile sorular yöneltilmiştir. Bir yıl süren çalışmada alternatif/tamamlayıcı kullanım sıklığının %47 olduğu sonucuna varılmıştır. Kullanımın sıklık sırasının %17 bitkisel tedavi, %16 masaj tedavisi ve %14 vitamin tedavisi olduğu sonuçları çıkmıştır¹⁸. 3450 Amerikan üzerine çalışma yapan Panamore¹⁹ ise katılımcıların 1 yıl içerisinde %6,8 oranında masaj, %0,4 oranında ise akupunktur kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Yine son yıllardaki çalışmalarda Amerika'da %42.1 oranında alternatif / tamamlayıcı yöntemlerin kullanıldığı sonucu ortaya çıkmıştır²⁰.

İskoçya'da katılımcılara ileride alternatif/tamamlayıcı yöntemler kullanıp kullanmayacaklarına dair yapılan bir çalışmada özellikle akupunktur ve aromaterapi yöntemlerine yüksek talep olduğu sonucu çıkmıştır²¹. Güney Avustralya'da araştırma yapan MacLennan²² ve arkadaşları nüfusun fazlalığını da dikkate alarak yaptıkları çalışmada sonuçlar uluslararası kültür farklılığı nedeni ile kafa karıştırıcı çıkmıştır. Örneğin vitamin ve mineral desteği çoğu ülkede alternatif veya tamamlayıcı olarak kabul edilmezken araştırma örneğinde tam tersi kabul söz konusudur. Araştırma sonucu alternatif tamamlayıcı yöntemlerin %48,5 oranında kullanıldığını göstermiştir. Chi ve arkadaşları Tayvan'da 1358 katılımcı üzerinde geleneksel Çin Tıbbını kullanıp kullanmayacakları yönünde araştırma yapmış, %10 kullanıcının hali hazırda kullandığı %31 katılımcının ise kullanmayı düşüneceği sonucu çıkmıştır²³.

Amerika'da yapılan bir akademik çalışma alternatif/tamamlayıcı tıp yöntemlerinin kullanım sıklığının arttığı sonucunu vermiştir. Birleşik Krallık medline literatüründe alternatif - tamamlayıcı tıp ile ilgili yılda yaklaşık 1500 makale yayınlandığı, 1992-1996 yılları arasında alternatif / tamamlayıcı tıp kullanımının %41 oranında arttığı belirtilmiştir²⁴.

Gülden ve arkadaşlarının (2001) Radyasyon Onkolojisinde yatan 235 hasta üzerine yaptıkları çalışmada hastaların %22,1 oranda diyet ve bitki kullandıkları görülmüş ve kullanımın değişimi sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine Radyasyon Onkolojisinde Çetingöz ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada meme, baş boyun ve jinekoloji alanında hasta olan bireylerin % 23'ünün bitki kaynatıp suyunu içtiği, %20 sinin ot tedavisi uyguladığı % 20 sinin ise dua ve telkin yöntemleri kullandığını belirtmişlerdir. Çalışmada klinik bir kanıt olmamasına rağmen kullanan hastalar bu konu ile ilgili tepki almadıklarını ve yöntemlerden fayda gördüklerini ifade etmişlerdir²⁵.

¹⁸ McHuges, M., & Timmermann, B. N. (2005). A review of the use of CAM therapy and the sources of accurate and reliable information. *Journal of Managed Care Pharmacy*, 11(8), 695-703, s. 696.

¹⁹ Paramore LC., (1997), Use of alternative therapies: estimates from the 1994 Robert Wood Johnson Foundation National Access to Care Survey. *Journal of Pain and Symptom Management*, 13: 83-89, s. 85.

²⁰ Aydilek, R., & Bozkanat, E., (1997)., Bronşial Astmada Alternatif Tedaviler. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 17(5), 362-364, s. 363.

²¹ Emslie M, Campbell M, Walker K., (1996), Complementary therapies in a local health care setting. Part 1: Is there real public demand? *Complementary Therapeutic Medicine*, 4, 39- 42, s. 39.

²² MacLennan AH, Wilson DH, Taylor AW. (1996), *Prevalence and cost of alternative medicine in Australia*. *Lancet*, 347: 569-573, s. 569.

²³ Chi, C., Lee, J. L., Lai, J. S., Chen, S. C., Chen, C. Y., & Chang, S. K., (1997), Utilization of Chinese medicine in Taiwan. *Alternative therapies in health and medicine*, 3(4), 40-53, s. 49.

²⁴ Ernst, age. s. 258.

²⁵ Akt. Kav, S., Hanoğlu, Z. ve Algier, L., (2008)., . Türkiyede Kanserli Hastalarda Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Yöntemlerinin Kullanımı: Literatür Taraması, *Uluslararası Hemotoloji-Onkoloji Dergisi*, 1(18), 32-38

Hematoloji Onkolojisinde yapılan bir araştırmada lösemi hastalarının %60,1'inin bitki kullandığı ve yõteme tam inanç sağladıkları sonucu çıkmıştır²⁶. Medikal onkoloji servisinde araştırma yapan Samur ve arkadaşları, ağırlığı meme kanseri hastaların %50 oranda özellikle ısırgan otu içeren bitki kullandıklarını ve kullananların %34'ünün kullanımı etkili bulduğu sonucunu ortaya koymuşlardır²⁷.

Taş ve arkadaşlarının İstanbul Onkoloji Enstitüsünde yaptıkları araştırmada meme ve akciğer kanseri hastaların % 47,3'ünün yine yüksek oranda ısırgan otu içeren bitki kullandıklarını, kullananların %21,2'sinin yõtemi tamamen etkili bulduğunu, %49,1'inin ise kısmen etkili bulduğunu belirtmişlerdir²⁸. Aslan ve arkadaşları kemoterapi alan hastalar üzerine yaptıkları araştırmada %54,3 oranında bitki kullanımı olduğunu belirtmişlerdir²⁹. İnanç ve arkadaşları ise yapmış oldukları çalışmada yine %32 oranında bitki kullanımı olduğu sonucuna varmışlardır. Ancak yazarların çalışmasındaki diğer ilginç detay yõtemi kullanan hastaların %84,6'sının bu durumu doktorundan gizlemesidir. Yazarlar bu durumun yine çalışmada elde ettikleri eğitim düzeyi ile alternatif / tamamlayıcı tıp kullanımı arasında çıkan negatif ilişki ile ilgisi olması kaynaklıdır³⁰. Karadeniz ve arkadaşları çeşitli türlerde kanser hastalığı bulunan 95 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada %51,6 oranında ot ve bal kullanıldığını, %40,8 oranda ise dini uygulamalar yapıldığını belirtmişler ancak klinik bir sonuç belirtmemişlerdir. Hastaların kullanım nedenlerini araştıran yazarlar kullananların yõtemi zararsız bulduğu ve denemeye değer buldukları yönünde olmuştur³¹.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Medikal Onkoloji Kliniđi Ayaktan Kemoterapi Ünitesinde tedavi alan hastaların alternatif ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının birleşimi olan ve TAT olarak kısaltılan yõtme/yöntemlere başvurma sıklıkları üzerine bir araştırma yapılmıştır. Ağustos-Aralık 2006 tarihleri arasında ayaktan kemoterapi tedavisi gören 123 hastaya yüz yüze görüşme ve anket yõtemi uygulanmıştır. Bulgular; hastaların TAT yõtemine sıklıkla başvurduğu yönünde çıkmıştır. Hastaların başvurma nedenleri ise çoğunlukla hastalığı yenmek, azınlıkta ise fiziksel hissedişin düzelmesi ve zararının olmayacağı gibi belki faydasının olacağı düşüncesi çıkmıştır. Hastalar TAT yõtemlerine çoğunlukla konvansiyonel tedavileri sürecinde başvurmuştur. Çalışmanın sonucunda alanda bilimsel çalışmalar yapılmasının gerekliliği ve sağlık personelinin eğitilmesi yönünde olmuştur³².

Almanya'da kullanılan ve bitkisel bir depresyon ilacı olan St John Wort 2000'li yıllarda en sık reçete edilen ilaç olmuştur. Aynı ilacın Amerika'da kullanımı ise 1997-1998 yılları arasında %2800'lük bir oranla artmıştır³³. Ayrıca Almanya'da Alman İlaç

²⁶ Ceylan, S., Hamzaoğlu, O., Kömürcü, S., Beyan, C., and Yalcin, A., (2002)., Survey of the use of complementary and alternative medicine among Turkish cancer patients. *Complementary Therapies in Medicine*, 10(2), 94-99, s. 95.

²⁷ Samur, M., (2001)., Factors associated with utilization of nonproven cancer therapies in Turkey. *Supportive care in cancer*, 9(6), 452-458, s. 455.

²⁸ Taş, F., Ustuner, Z., Can, G., Eralp, Y., Camlica, H., Basaran, M., ... and Topuz, E., (2005)., The prevalence and determinants of the use of complementary and alternative medicine in adult Turkish cancer patients. *Acta Oncologica*, 44(2), 161-167, s. 162.

²⁹ Aslan, Ö. A., Vural, H., Kömürcü, Ş., & Özet, A. (2006). Use of complementary and alternative medicine by cancer patients in Turkey: a survey. *Journal of Alternative & Complementary Medicine*, 12(4), 355-356, s. 356.

³⁰ İnanç, N., Sahin, H., Çiçek, B., and Tasc, S., (2006)., Use of herbs or vitamin/mineral supplements by patients with cancer in Kayseri, Turkey. *Cancer nursing*, 29(1), 17-20, s. 18.

³¹ Karadeniz, C., Pınarlı, F. G., Oğuz, A., Gürsel, T., and Canter, B., (2007)., Complementary/alternative medicine use in a pediatric oncology unit in Turkey. *Pediatric blood & cancer*, 48(5), 540-543, s. 541.

³² Uğurluel, G., Karahan, A., Edirne, T. ve Şahin, A.H. (2007). Ayaktan Kemoterapi Ünitesinde Tedavi Alan Hastaların Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Uygulamalarına Başvurma Sıklığı ve Nedenleri, *Van Tıp Dergisi*, 14(3), 68-73, s. 68.

³³ Ernst, age., s. 258.

Üreticileri Derneği'nin yaptığı bir araştırmada alternatif/tamamlayıcı yöntemlerin 1996 yılında %65 olduğu sonucu ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları kullanımın kadınlarda daha sık görüldüğü, ciddi hastalık durumlarında ise katılımcıların sadece %3'lük kısmının yöntemlere ciddi anlamda güvendiği sonucu çıkmıştır. Katılımcıların %84'ü sentetik ilaçların yan etkilerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Yapılan araştırma sonuçları Alman Sağlık Sigorta sisteminin alternatif/tamamlayıcı ilaçları karşılama zorunluluğunu oluşturmuştur³⁴. Tüm bu değişimleri göz önüne alıp değişimin nedenini araştıran farklı disiplinlerdeki uzman görüşleri ise tüketici talebinin bu artışta katkısının fazla olduğu yönündedir.

Çocuklarda alternatif / tamamlayıcı tıp kullanımına yönelik yapılan araştırmalarda çoğunlukla kronik hastalığa sahip çocuklar üzerinde odaklanma görülmektedir. Bu araştırmaların bir kısmında Tablo 2'de ki hastalıklara sahip çocukların yüzde kaçının en az bir kere alternatif / tamamlayıcı tıp kullandığı görülmektedir^{35_36_37_38_39_40_41_42}.

Tablo 2. Çocuklarda Alternatif / Tamamlayıcı Tıp Kullanımı

<i>Hastalık</i>	<i>%</i>	<i>Yazar</i>
Romatolojik sorun	64	Hagen vd.
Serebal Palis	56	Hurvitz vd.
Astım	49	Orhan vd.
Astım	52	Shenfield vd.
Dikkat eksikliği / Hiperaktivite	68	Sinha &Efron.
Kanser	64	Friedman vd.
Pediatri	51	Lim vd., 2005.
Pediatri	54	Jean &Claude.
Pediatri	51	Lim vd.

Alternatif tedavi yöntemlerinin uygulanmasının artmasına yönelik pek çok etmen sayılabilir. Yöntemlerin hasta-terapist ilişkisi sağlaması, pek çok kullanılan yöntemin invaziv olması, özellikle tedavi uygulayıcıların hasta ile fazla zaman geçirmesi,

³⁴ Häussermann D., (1997), Increased confidence in natural therapies, *Deutsches Ärzteblatt*, 94: 1857-1858, s. 1858.

³⁵ Hagen, L. E., Schneider, R., Stephens, D., Modrusan, D., and Feldman, B. M., (2003)., Use of complementary and alternative medicine by pediatric rheumatology patients. *Arthritis Care & Research*, 49(1), 3-6, s. 4.

³⁶ Hurvitz, E. A., Leonard, C., Ayyangar, R., and Nelson, V. S., (2003)., Complementary and alternative medicine use in families of children with cerebral palsy. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 45(6), 364-370, s. 366.

³⁷ Orhan, F., Sekerel, B. E., Kocabas, C. N., Sackesen, C., Adalioglu, G., ve Tuncer, A., (2003)., Complementary and alternative medicine in children with asthma. *Annals of Allergy, Asthma & Immunology*, 90(6), 611-615, s. 612.

³⁸ Shenfield, G., Lim, E., and Allen, H., (2002)., Survey of the use of complementary medicines and therapies in children with asthma. *Journal of paediatrics and child health*, 38(3), 252-257, s. 253.

³⁹ Sinha, D., and Efron, D., (2005)., Complementary and alternative medicine use in children with attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of paediatrics and child health*, 41(1-2), 23-26, s. 24.

⁴⁰ Friedman, T., Slayton, W. B., Allen, L. S., Pollock, B. H., Dumont-Driscoll, M., Mehta, P., & Graham-Pole, J., (1997)., Use of alternative therapies for children with cancer. *Pediatrics*, 100(6), e1-e1.

⁴¹ Lim, A., Cranswick, N., Skull, S., and South, M., (2005)., Survey of complementary and alternative medicine use at a tertiary children's hospital. *Journal of paediatrics and child health*, 41(8), 424-427, s. 425.

⁴² Jean, D., and Cyr, C., (2007)., Use of complementary and alternative medicine in a general pediatric clinic. *Pediatrics*, 120(1), e138-e141.

yöntemlerin kolay kabul görmesi, tıbbi sağlık hizmetlerinden memnun kalmama, sağlık hizmetlerinde çok fazla talep olması kaynaklı bekleme sürelerinin uzun olması, tıbbi tedaviden ve yan etkilerden korkma, teknoloji reddi, ümitsizlik, hekim veya kurum güvensizliği gibi nedenler bunlardan birkaçıdır.

SONUÇ

Tamamlayıcı/alternatif tıp kullanımını tercih eden hastalar incelendiğinde romatizma hastalıkları, AIDS ve immün yetmezlik, kanser, pediatrik hastalarda yoğun şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte hastaların %50 den fazlasının ise herhangi bir hastalık neticesinde değil hastalıktan korunma amaçlı alternatif / tamamlayıcı yöntemleri tercih ettiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de gözlemlenen çalışmalarda en çok kullanılan yöntemin bitki tedavisi olduğu en sıklıkla kullanılan bitkinin ise ısırgan otu olduğu ortaya çıkmıştır. Kullanım nedenlerine bakıldığında ise hastaların her yöntemi denemek istemeleri ve sıklıkla yöntemlere inandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmaların çoğunda yöntemi uygulayan hastaların bu durum ile ilgili sağlık çalışanlarına bilgi vermediği sonucu ortaya çıkmıştır. Türkiye dahil tüm çalışmalara bakıldığında alternatif / tamamlayıcı tıp yöntemlerinin kadınlarda erkeklere oranda daha sıklıkla görüldüğü, yine kırsal ve okuma yazma oranı düşük kişilerde daha çok rastlandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yine Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde kullanan hastaların bu konu ile ilgili sağlık personeline bilgi vermektan kaçındıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda sağlık personelinin bahsi geçen yol ve yöntemler ile ilgili bilgi sahibi olup önyargısız şekilde hastaları yönlendirmeleri önemlidir. Keza kullanılan yöntemlerin bir kısmı gerek içerisindeki madde gerekse kullanım şekli ve dozu gibi nedenler ile potansiyel risk taşıyabilmektedir. Sağlık personeli alternatif / tamamlayıcı yöntemler kullandığı takdirde hastaların kullanımını rutin değerlendirmeli ve takip etmelidir. Yapılan çalışmalar gerek Türkiye gerekse dünya için gelecekte alternatif/tamamlayıcı yöntemlerin popülerliğinin ve kullanım oranının artacağını açık seçik ortaya koymaktadır.

Dünya genelinde tamamlayıcı/alternatif yöntemlerin kullanımın hızlıca artmış olması akademik gözleri de bu konu üzerine çevirmiş ve dünya genelinde konu ile ilgili pek çok uygulamalı çalışma yapılmıştır. Çalışmaların bazıları kullanım sıklığını ölçmüş bazıları kullanmanın düşünülüp düşünülmediğini ölçmüş bazıları ise tek tek kullanılan yöntemler üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca dünya genelindeki araştırmalar gelende gelişmiş ülkeler üzerinde yoğunlaşmış ve gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde nadir çalışmalara rastlanmıştır. Tüm bu handikaplar göz önüne alındığında çalışmanın alternatif / tamamlayıcı yöntemlerin dünya genelinde kullanım oranını veya gelecekte kullanımının tam anlamı ile ortaya koyamayacağı aşikardır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu eksikliklerin olmaması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslan, Ö. A., Vural, H., Kömürcü, Ş., & Özet, A. (2006). Use of complementary and alternative medicine by cancer patients in Turkey: a survey. *Journal of Alternative & Complementary Medicine*, 12(4), 355-356.
- Aydilek, R., & Bozkanat, E., (1997)., Bronşial Astmada Alternatif Tedaviler. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 17(5), 362-364.
- Berman, B. M., Singh, B. K., Lao, L., Singh, B. B., Ferentz, K. S., & Hartnoll, S. M. (1995). Physicians' attitudes toward complementary or alternative medicine: a regional survey. *The Journal of the American Board of Family Practice*, 8(5), 361-366

- Ceylan, S., Hamzaoğlu, O., Kömürcü, S., Beyan, C., and Yalcin, A., (2002)., Survey of the use of complementary and alternative medicine among Turkish cancer patients. *Complementary Therapies in Medicine*, 10(2), 94-99.
- Chi, C., Lee, J. L., Lai, J. S., Chen, S. C., Chen, C. Y., & Chang, S. K., (1997), Utilization of Chinese medicine in Taiwan. *Alternative therapies in health and medicine*, 3(4), 40-53.
- Dokken D, Sydnor-Greenberg N. (2000) Exploring complementary and alternative medicine in pediatrics: parents and professionals working together for new understanding. *Pediatr Nurs*, 26 (4) , 383-390.
- Eardley, S., Bishop, F. L., Prescott, P., Cardini, F., Brinkhaus, B., Santos-Rey, K., ... & Lewith, G. (2012). *A systematic literature review of complementary and alternative medicine prevalence in EU*. *Complementary Medicine Research*, 19(Suppl. 2), 18-28
- Edirne, T., Arica, S. G., Gucuk, S., Yildizhan, R., Kolusari, A., Adali, E., and Can, M., (2010)., Use of complementary and alternative medicines by a sample of Turkish women for infertility enhancement: a descriptive study. *BMC complementary and alternative medicine*, 10(1), 11.
- Eisenberg, D. M., Kessler, R. C., Foster, C., Norlock, F. E., Calkins, D. R., and Delbanco, T. L. (1993). Unconventional medicine in the United States--prevalence, costs, and patterns of use. *New England Journal of Medicine*, 328(4), 246-252.
- Emslie M, Campbell M, Walker K., (1996), Complementary therapies in a local health care setting. Part 1: Is there real public demand? *Complementary Therapeutic Medicine*, 4, 39- 42.
- Ernst, E., (2000)., Prevalence of use of complementary/alternative medicine: a systematic review. *Bulletin of the world health organization*, 78(2), 258-266.
- Friedman, T., Slayton, W. B., Allen, L. S., Pollock, B. H., Dumont-Driscoll, M., Mehta, P., & Graham-Pole, J., (1997)., Use of alternative therapies for children with cancer. *Pediatrics*, 100(6), e1-e1.
- Hagen, L. E., Schneider, R., Stephens, D., Modrusan, D., and Feldman, B. M., (2003)., Use of complementary and alternative medicine by pediatric rheumatology patients. *Arthritis Care & Research*, 49(1), 3-6.
- Häussermann D., (1997), Increased confidence in natural therapies, *Deutsches Ärzteblatt*, 94: 1857-1858.
- Hurvitz, E. A., Leonard, C., Ayyangar, R., and Nelson, V. S., (2003)., Complementary and alternative medicine use in families of children with cerebral palsy. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 45(6), 364-370.
- Inanç, N., Sahin, H., Çiçek, B., and Tasc, S., (2006)., Use of herbs or vitamin/mineral supplements by patients with cancer in Kayseri, Turkey. *Cancer nursing*, 29(1), 17-20.
- Jean, D., and Cyr, C., (2007)., Use of complementary and alternative medicine in a general pediatric clinic. *Pediatrics*, 120(1), e138-e141.
- Karadeniz, C., Pınarlı, F. G., Oğuz, A., Gürsel, T., and Canter, B., (2007)., Complementary/alternative medicine use in a pediatric oncology unit in Turkey. *Pediatric blood & cancer*, 48(5), 540-543.
- Karahancı, O. N., Öztoprak, Ü. Y., Ersoy, M., Ünsal, Ç. Z., Hayırlıdağ, M., & Büken, N. Ö. (2015). Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları yönetmeliği ile yönetmelik taslağı'nın karşılaştırılması. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 2(2), 117-26,
- Kav, S., Hanoğlu, Z. ve Algier, L., (2008)., . Türkiyede Kanserli Hastalarda Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Yöntemlerinin Kullanımı: Literatür Taraması, *Uluslararası Hemotoloji-Onkoloji Dergisi*, 1(18), 32-38.
- Lim, A., Cranswick, N., Skull, S., and South, M., (2005)., Survey of complementary and alternative medicine use at a tertiary children's hospital. *Journal of paediatrics and child health*, 41(8), 424-427.
- MacLennan AH, Wilson DH, Taylor AW. (1996), Prevalence and cost of alternative medicine in Australia. *Lancet*, 347: 569-573.
- McHuges, M., & Timmermann, B. N. (2005). A review of the use of CAM therapy and

- the sources of accurate and reliable information. *Journal of Managed Care Pharmacy*, 11(8), 695-703.
- Molassiotis, A., Fernadez-Ortega, P., Pud, D., Ozden, G., Scott, J. A., Panteli, V., ... and Madsen, E., (2005)., Use of complementary and alternative medicine in cancer patients: a European survey. *Annals of oncology*, 16(4), 655-663.
- Muslu, G. K., & Öztürk, C., (2008)., Tamamlayıcı ve alternatif tedaviler ve çocuklarda kullanımı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 51(1), 62-67.
- Orhan, F., Sekerel, B. E., Kocabas, C. N., Sackesen, C., Adalioglu, G., ve Tuncer, A., (2003)., Complementary and alternative medicine in children with asthma. *Annals of Allergy, Asthma & Immunology*, 90(6), 611-615.
- Özcan, M. E. (2007). Türkiye'de Bilimsel Tıp Araştırmacılığının Gelişimi ve Geleceği: Bazı Öneriler. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni*, 17(1),
- Samur, M., (2001)., Factors associated with utilization of nonproven cancer therapies in Turkey. *Supportive care in cancer*, 9(6), 452-458.
- Shenfield, G., Lim, E., and Allen, H., (2002)., Survey of the use of complementary medicines and therapies in children with asthma. *Journal of paediatrics and child health*, 38(3), 252-257.
- Sinha, D., and Efron, D., (2005)., Complementary and alternative medicine use in children with attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of paediatrics and child health*, 41(1-2), 23-26.
- Suzuki, N., (2004)., Complementary and alternative medicine: a Japanese perspective. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 1(2), 113-118.
- Paramore LC., (1997), Use of alternative therapies: estimates from the 1994 Robert Wood Johnson Foundation National Access to Care Survey. *Journal of Pain and Symptom Management*, 13: 83-89.
- Rees, L., & Weil, A. (2001). Integrated medicine: imbues orthodox medicine with the values of complementary medicine. *Bmj*, 322(7279), 119-120
- Tabish, S. A. (2008). Complementary and alternative healthcare: is it evidence-based?. *International journal of health sciences*, 2(1), V
- Taş, F., Ustuner, Z., Can, G., Eralp, Y., Camlica, H., Basaran, M., ... and Topuz, E., (2005)., The prevalence and determinants of the use of complementary and alternative medicine in adult Turkish cancer patients. *Acta Oncologica*, 44(2), 161-167.
- Uğurluel, G., Karahan, A., Edirne, T. ve Şahin, A.H. (2007). Ayaktan Kemoterapi Ünitesinde Tedavi Alan Hastaların Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Uygulamalarına Başvurma Sıklığı ve Nedenleri, *Van Tıp Dergisi*, 14(3), 68-73.
- Yılmaz, E., & Çöl, M. (2014). Kanıta dayalı tıp. *Journal of Clinical and Analytical Medicine*, 5(6), 537-42.
- Zollman, C., & Vickers, A. (1999). What is complementary medicine?. *Bmj*, 319(7211), 693-696.